

**17A:
BARCELONA
CANVIA
DE GUIÓ**

**Blanca Garcés
Mascareñas**

Investigadora sènior,
CIDOB

CIDOB REPORT
02- 2018

L'objectiu d'un atemptat terrorista no són les morts en si, sinó la resposta que aquestes provoquen. En el seu llibre de referència *Terrorism: how to respond* (2010), Richard English afirma que l'amenaça que representa el terrorisme per a la democràcia no és el perill de mort i destrucció, sempre limitat en comparació amb una guerra, sinó el perill de provocar respostes malpensades i contraproductes per part dels estats. Segons Simon Jenkins (2016), el perill es dona quan les morts es converteixen en política. Aquí és on rau, justament, el que Yuval Noah Harari (2017) anomena *estratègia de la mosca*. Sabent-se petita i fràgil, la mosca entra dins l'orella de l'elefant perquè aquest acabi provocant els efectes que ella no pot produir per si mateixa. Així és com, en molts atemptats terroristes, es passa de les morts al terror i del terror a la política de la por.

Des de la perspectiva dels terroristes, les morts són l'emissor a través del qual es reivindica i es difon un determinat missatge. Per a Al-Qaeda, primer, i Estat islàmic, després, són morts necessàries per defensar-se de les guerres perpetuades per Occident i, en conseqüència, per recordar que el món viu sota amenaça permanent. Des de la perspectiva dels països i les ciutats afectades, els atemptats han tendit a generar discursos reactius de polarització. Un dels casos més emblemàtics és el dels Estats Units després de l'11 de setembre de 2001. Segons Kellner (2007), l'Administració Bush va construir tota una retòrica maniquea basada en la distinció entre el bé i el mal, entre aquells que «com nosaltres» estan a favor de la llibertat i aquells que «des de l'eix del mal» ens volen destruir. Des d'aquí, la «política de la por i la mentida» així com l'«espectacle de la guerra» van fer possible canvis legislatius fins al moment impensables, una expansió sense precedents de la indústria armamentística i la intervenció militar a l'Afganistan i l'Iraq.

També a Europa s'han desplegat arguments similars després de cada atemptat. Hi ha qui ha equiparat terrorisme amb islam, immigració o refugiats; qui ha tornat a posar en dubte la integrabilitat dels musulmans; qui ha distingit sense matisos un Occident de la raó i a favor de la llibertat davant un Orient bàrbar i destructor. Aquests arguments han portat molts governs a declarar-se en guerra. Aquí és on la narrativa es converteix en fets. Declarar-se en guerra no implica necessàriament l'inici d'una guerra. França, per exemple, formava part d'una coalició contra Estat islàmic des del 2014. Declarar-se en guerra vol dir formalitzar verbalment *estar en guerra* i llançar una operació militar contra un lloc concret (Raqqa, en el cas de l'atac de París de novembre del 2015) amb el propòsit, no de guanyar la guerra, sinó de castigar simbòlicament apel·lant a la justícia —encara que implícitament també a manera de venjança—, aquells que suposadament van atemptar contra els propis.

Però a Europa, després de cada atemptat gihadista, la guerra s'ha declarat sobretot contra un suposat enemic interior. La millor il·lustració d'aquesta guerra cap a dins és la declaració de l'estat d'emergència, amb el desplegament indefinit de l'exèrcit, el reforç de mesures de vigilància en línia i fora de línia, la introducció de penes preventives i la retallada de drets i llibertats fonamentals a canvi de més seguretat. Són mesures d'emergència que es poden desplegar de manera indefinida (tot i l'oxímoron que pugui semblar l'estat *d'emergència indefinit*) i que, en alguns casos, s'acaben convertint en llei. Aquí, de nou, el cas de França és paradigmàtic, amb una nova llei anti-terrorista (de novembre del 2017) que, segons el Govern, representa el «just equilibri entre llibertat i seguretat» i, segons organitzacions de drets humans, implica convertir en llei mesures fins ara estrictament excepcionals.

Juntament amb la securització de l'estat, en moltes ciutats europees s'ha produït també una progressiva «criminalització» de la immigració. De nou, això ha tingut lloc, en un primer moment, en l'àmbit discursiu, explicant el terrorisme per origen, religió o falta d'integració. En un segon moment, la narrativa s'ha convertit en fets, *ergo* en polítiques, amb mesures cada vegada més restrictives contra la immigració irregular, un major control sobre les entrades (incloent-hi les dels refugiats que havien de ser reubicats des de Grècia i Itàlia) i més programes d'integració, no només per donar suport als processos d'inclusió cultural i socioeconòmica, sinó també per demostrar (de manera gairebé declarativa) que l'estat acabarà amb els *outsiders*, premiant aquells que s'integrin i penalitzant els que no. Algunes mesures busquen més gestos declaratius que resultats. Això demostra que les polítiques no sempre es converteixen en fets, o si ho fan, sovint segueixen mantenint-se en el pla del discurs o de la simbologia.

En aquest context, què ha passat a Barcelona després dels atemptats del 17 d'agost de 2017? Fins a quin punt s'han desplegat discursos similars o, per contra, Barcelona ha canviat de guió?

Els tres nos

Durant els primers dies després dels atemptats del 17 i 18 d'agost a Barcelona i Cambrils (17A) es van succeir tres *nos*. El primer, com a la resta de ciutats europees, va ser el *no* al terrorisme. Els missatges de condemna al terrorisme van ser unànimes per part de totes les institucions, els partits polítics, les entitats socials, els governs i les institucions internacionals. Fins aquí, Barcelona va mantenir el guió.

Juntament amb els missatges de condemna al terrorisme, es va desplegar un segon *no*: el *no* al racisme i la xenofòbia. Així com els atemptats de l'11 de març de 2004 a Madrid (11M) es van interpretar com a conseqüència de la guerra d'Iraq i, per tant, la discussió va ser fonamentalment política, després del 17A els actes d'odi contra l'islam van créixer de manera significativa: des d'atacs a mesquites a Montblanc, Granada, Sevilla, Logronyo i Fuenlabrada, a petites manifestacions de grups d'extrema dreta. Aquesta vegada, les xarxes socials també van amplificar els missatges xenòfobs i d'odi cap a l'islam, per exemple convertint l'etiqueta #StopIslam en *trending topic* durant els dies posteriors a l'atac. En aquest context, la resposta per part de la major part d'actors polítics i socials va ser contundent: *no* a la xenofòbia, al racisme i a la islamofòbia, gairebé amb la mateixa intensitat que el *no* al terrorisme.

Al cap d'uns dies, va anar prenent forma un tercer *no*: el *no* a la por, que es va verbalitzar en el «No tinc por». Aquest va ser, de fet, el lema que va encapçalar la manifestació del 26 d'agost (26A) en rebuig dels atemptats. Després de la pancarta, no hi anaven polítics. Per decisió de l'Ajuntament de Barcelona, els que van encapçalar la manifestació van ser els cossos de seguretat, els serveis d'emergència i protecció civil, els treballadors municipals de neteja, els taxistes, els ciutadans anònims que van ajudar les víctimes, en resum, tots aquells que havien estat en primera línia durant els atemptats. La manifestació va acabar amb un discurs en el qual s'explicava *a què no tenim por i per què no tenim por* (ara dit en plural). Entre altres motius, s'afirmava que «no tenim por» perquè «en lloc de dividir-nos ens trobaran més units en la defensa insubornable de la llibertat i la democràcia des de la nostra diversitat de cultures i creences» i perquè «ni la islamofòbia, ni l'antisemitisme, ni cap expressió de racisme ni de xenofòbia tenen cabuda en la nostra societat».

Barcelona sí que va canviar de guió en aquest triple *no* al terrorisme, la xenofòbia i la por. Són tres *nos* que no van ser rebatuts, no van ser objecte de discussió. En aquest sentit, van funcionar més com a lemes que com a punts d'arribada després d'un debat públic i polític en profunditat. Tanmateix, els lemes també tenen la seva força. Condemnar la xenofòbia gairebé amb la mateixa intensitat amb què es condemna el terrorisme implica justament recordar que la qüestió no és d'uns contra els altres. De fet, la declaració de la manifestació del 26 d'agost no parla ni d'enemics ni de terroristes. Declarar «No tinc por, no tenim por» significa també rebutjar, encara que sigui implícitament, l'estratègia del terror dels uns i la política de la por dels altres.

Víctimes enfront terroristes

El 17A va passar a Barcelona, però ho va fer d'una manera estranya, diferent a altres atemptats similars en altres ciutats europees. A l'agost, Barcelona es buida; als barris, els comerços tanquen; la sensació general és que només queden turistes als carrers de la ciutat. I més encara a les Rambles, o a la Sagrada Família, on sembla que volien atemptar al principi. Per tant, no és estrany que entre els 16 morts hi hagués, a més d'espanyols, ciutadans d'Itàlia, Bèlgica, el Canadà, els Estats Units, Austràlia i Portugal, i que la majoria dels 155 ferits fossin també turistes de 34 nacionalitats diferents. L'atemptat, doncs, no va ser en un tren ple de gent camí de la feina a primera hora del matí, com a Madrid; o durant una festa nacional amb un passeig marítim ple de famílies de la mateixa ciutat, com a Niça; o en un mercat nadalenc una tarda qualsevol, com a Berlín. En l'atemptat de Barcelona les víctimes representaven el món sencer.

I qui eren els terroristes? D'una banda, tenim Abdelbaki Es Satty, presumptament el cervell de la cèl·lula terrorista. Com assenyala Galdon (2017), la seva trajectòria sí que respon al retrat tipus del gihadista europeu: home jove (però no adolescent), socialitzat en la petita delinqüència (contraban d'hai-xix, en el seu cas), amb un temps a la presó i contactes amb Estat islàmic en alguns dels seus viatges a l'estranger. I, de l'altra, tenim un grup de joves d'entre 17 i 24 anys, d'origen marroquí i crescuts a Ripoll, un petit poble del Prepirineu català. Segons Galdon, mai abans s'havien vist terroristes tan joves. Tots eren coneguts al poble, amb treball, amics i una vida aparentment *normal*. Tal com recordava en una carta oberta Raquel Rull, treballadora social a Ripoll: «Eren nens com tots. Com els meus fills, eren nens de Ripoll.»¹

---

1. Vegeu: <http://www.elperiodico.com/es/sociedad/20170822/carta-educadora-social-ripoll-6237368>.

Mentre que les víctimes procedien del món sencer, els terroristes eren d'aquí i, a Ripoll especialment, es consideraven (almenys després dels atemptats) part del *nosaltres*. Això explica que la gran pregunta per a molts fos: per què ells? Més enllà dels discursos culturitzants que expliquen els processos de radicalització per origen i religió, es van desplegar dos relats paral·lels no excloents l'un de l'altre. D'una banda, la radicalització dels joves de Ripoll es va explicar com a resultat de la manipulació d'Abdelbaki Es Satty, qui sembla que els va convèncer des de la seva posició d'imam de Ripoll. La mateixa alcaldessa de Barcelona, Ada Colau, denunciava «la infinita crueltat dels que deshumanitzen adolescents i els converteixen en assassins».² Possiblement per la seva edat, perquè gairebé no van tenir temps de tenir motius, o no suficients, per preferir morir matant, es va obrir la pregunta: fins a quin punt van ser conscients del que van fer, fins a quin punt volien realment morir matant?

Però, de l'altra, la radicalització dels joves de Ripoll va plantejar també la pregunta de què estem fent malament com a societat. Com va declarar la germana d'un d'ells en l'acte de Ripoll, «que un jove que ha nascut o ha arribat de petit a Catalunya es rebel·li contra el país i contra el més preuat que té, la seva ciutat, vol dir que tenim un veritable problema que no hem d'amagar».³ Què ha fallat perquè tants joves hagin preferit morir matant a formar-se, enamorar-se o divertir-se? Com s'explica que l'imam de Ripoll pogués trobar en un municipi de 10.000 habitants una dotzena de joves, gairebé adolescents, amb més ràbia que ganes de viure? Segons el mateix alcalde de Ripoll, «haviem gaudit de l'escola pública, de programes d'integració laboral, tenien xicota, feien esport».⁴ En paraules d'Olivier Roy (2016): «no eren els més pobres, els més humiliats ni els menys integrats».

Aquestes dues narratives no van estar lliures de crítica. Mentre que uns van denunciar la poca atenció que havien rebut les víctimes (per exemple, en la manifestació del 26A), altres van criticar la proximitat i la condescendència amb què van ser tractats els terroristes i les seves famílies. Referint-se a un acte organitzat a Ripoll, Antonio Puigverd (2017) va assenyalar en un article a *La Vanguardia* «que no semblava que les víctimes fossin els morts de la Rambla (citats només una vegada) sinó

---

2. Vegeu: <http://ajuntament.barcelona.cat/alcaldessa/es/blog/no-tenemos-miedo>.

3. Vegeu: <http://www.europapress.es/catalunya/noticia-hermana-oukabir-protagoniza-acto-ripoll-contra-atentados-20170826221815.html>.

4. Vegeu: https://www.ara.cat/societat/Alcaldes_0_1859814075.html.

els magribins de Ripoll». Per a Puigverd ja no eren «els nostres joves» sinó «magribins». Veus com la seva demanaven establir una línia més gruixuda entre víctimes i terroristes, entre *nosaltres* i *ells*. Aquesta mateixa crítica va reaparèixer setmanes després arran del pregó amb el qual la filòsofa Marina Garcés va obrir les festes de la Mercè de Barcelona. Garcés va al·ludir a l'absència tant de les víctimes com dels «joves de Ripoll» i va recordar que mai sabrem «si realment volien morir matant, com van fer».⁵ Aquesta simple pregunta va desencadenar denúncies per part d'alguns partits polítics i diaris i, posteriorment, una allau d'acusacions a través de les xarxes socials.

Nosaltres* enfront *ells

Molts van veure l'assassinat del cineasta Theo van Gogh a mans d'un extremista islamista (Amsterdam, 2004) com la prova irrefutable del fracàs de les polítiques multiculturals. Per a molts va ser també la confirmació definitiva que l'islam és incompatible amb les democràcies occidentals, que els valors dels uns no poden conviure amb els dels altres. De manera similar, França ha viscut «els seus atemptats» com un atac directe perpetrat des de dins per part d'aquells que rebutgen els valors fundacionals de la República. En un article recent, Gilles Kepel (2017) parla de la necessitat d'«integrar els *outsiders* en l'univers dels *insiders*». Tant en un cas com en l'altre, s'han establert línies divisòries, cada vegada més demarcades, entre un *nosaltres* il·lustrat, defensor dels valors liberals, i un *ells* bàrbar, obscurantista i fanàtic, sovint associat amb la immigració i l'islam.

Aquest pensament dicotòmic ha estat relativament absent en els relats que es van desplegar després del 17A a Barcelona. A més de la condemna de la xenofòbia, la islamofòbia i el racisme, la major part de discursos institucionals van coincidir a insistir una vegada més en els missatges integradors i de defensa de la convivència en la diversitat. Hi va haver, però, una gran excepció: Xavier García Albiol, líder del Partit Popular (PP) a Catalunya, va demanar més control de les mesquites i els oratoris i que es tanquessin tots aquells centres religiosos que fossin il·legals. Encara que va admetre que la majoria de musulmans no «practiquen el terrorisme», sinó que són una minoria, va afirmar que l'islam és l'única religió en el món que «mata en nom de Déu». García Albiol també va aprofitar l'ocasió per justificar el rebuig cap als immigrants en general amb el conegut i reiteratiu argument de «primer els de

---

5. Vegeu: <http://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2017/09/21/prego-dobertura-de-la-merce-2017/>.

casa». Això el va portar a afirmar que «aquí no hi ha islamofòbia, el que hi ha són uns senyors que han vingut a aprofitar-se del nostre sistema».⁶

Tanmateix, a diferència d'altres ciutats europees, aquest discurs exclouent i dicotòmic no va ser el relat dominant, ni tan sols aquell que va pugnar per dominar. Va ser fet des de posicions aïllades i, en el cas de García Albiol, fins i tot dins del seu propi partit. Això no vol dir que la societat catalana i espanyola sigui més tolerant o oberta a la diversitat. De fet, les enquestes d'opinió mostren que les actituds cap a la immigració no difereixen substancialment de les de la resta de països europeus. El que sí que és diferent és el discurs polític dominant. Paraules com *convivència*, *diversitat* o *interculturalitat* estan en boca de la major part de partits polítics. Les polítiques d'integració, ara amb pressupostos molt minvats, s'elaboren i es justifiquen des d'aquests mateixos principis de convivència i interculturalitat. Això explica per què els discursos, però també les polítiques, no canvien substancialment quan es produeixen canvis de Govern, com en el cas de l'Ajuntament de Barcelona.

En un article publicat a l'*Ara*, el polític Jordi Muñoz (2017) explicava el predomini d'aquests discursos més inclusius per l'absència de partits xenòfobs. No és que no hagin aparegut opcions clarament contràries a la immigració, com ara Plataforma per Catalunya o el mateix PP en moments determinats, sinó que quan s'han produït, no han funcionat. En el cas de Catalunya, cal no oblidar tampoc els efectes del Pacte Nacional per a la Immigració (2008), que va consensuar una visió compartida entre la major part de forces polítiques (excepte el PP), les entitats municipalistes i els principals agents econòmics i socials. Si bé la predominança d'aquests discursos va evitar distincions dicotòmiques a l'estil del que hem vist en altres ciutats europees, també va tancar discussions importants. La pregunta «què estem fent malament com a societat?» difícilment es pot respondre sense qüestionar al mateix temps què hi ha més

A DIFERÈNCIA D'ALTRES CIUTATS EUROPEES, AQUEST DISCURS EXCLOENT I DICOTÒMIC NO VA SER EL RELAT DOMINANT, NI TAN SOLS AQUELL QUE VA PUGNAR PER DOMINAR. AIXÒ NO VOL DIR QUE LA SOCIETAT CATALANA I ESPANYOLA SIGUI MÉS TOLERANT O OBERTA A LA DIVERSITAT. EL QUE SÍ QUE ÉS DIFERENT ÉS EL DISCURS POLÍTIC DOMINANT

6. Vegeu: <http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/els-matins-destiu/els-matins-destiu-29082017/video/5685159/>.

enllà del discurs mateix. I si els «joves de Ripoll» no es van sentir tan part del *nosaltres* com els nostres relats ens volen i els volen fer creure? I si el nostre model de convivència difereix del que creiem tenir?

NO a la guerra

Segons l'investigador Bourekba (2015), és fonamental «desislamitzar» l'enfocament del fenomen gihadista i considerar-lo com un tipus, entre d'altres, de violència política. És a dir, deixar de posar l'accent en la narrativa religiosa dels protagonistes, que reforça la idea d'incompatibilitat entre islam i democràcia i, en conseqüència, afavoreix l'estigmatització creixent dels musulmans a Europa. Parlar, en canvi, de «violència política» implica entendre els motius de la seva radicalització en el context més ampli del renaixement de l'autoproclamat Califat en terres musulmanes i les guerres que allà tenen lloc. Si analitzem quines han estat les respostes fins avui a Europa, podríem concloure que han pesat més les explicacions culturitzants i islamitzadores, equiparant l'extremisme gihadista amb l'islam, la immigració o els refugiats. Quan s'ha llegit en clau política, ha estat, com hem vist, per «declarar la guerra». En aquest context, què ha passat a Barcelona després del 17A?

I SI ELS «JOVES DE RIPOLL» NO ES VAN SENTIR TAN PART DEL NOSALTRES COM ELS NOSTRES RELATS ENS VOLEN I ELS VOLEN FER CREURE? I SI EL NOSTRE MODEL DE CONVIVÈNCIA DIFEREIX DEL QUE CREIEM TENIR?

Ni a Catalunya ni a la resta d'Espanya, cap polític ha declarat la guerra. Segurament la guerra d'Iraq, els atemptats de l'11M a Madrid i la llavors massiva mobilització ciutadana, que no només va canviar el Govern, sinó que va portar a la retirada

immediata de les tropes, són fets massa recents com perquè cap polític els hagi pogut oblidar. Però no solament no s'ha declarat la guerra. A Barcelona, una part de la ciutadania, encapçalada per les entitats socials, ha denunciat la participació (directa o indirecta) de l'Estat espanyol en aquestes altres guerres sovint oblidades des d'Occident. A la manifestació del 26A, eren els que anaven vestits de blau i van reprendre antics lemes com «No a la guerra» o «Les vostres guerres, les nostres morts». Segons Francesc Mateu (2017), director d'Oxfam Intermón a Catalunya, van voler anar més enllà d'un cert model de manifestació de dol i condemna per apuntar també responsabilitats i exigir polítiques i actituds diferents.

Quines van ser les reivindicacions dels que anaven de blau (#anemdeblau) a la manifestació del 26A? El manifest unitari feia cinc grans demandes: insistia en la condemna de la xenofòbia i la islamofòbia; exigia que la resposta

a l'atemptat del 17A no fos més seguretat repressiva; recordava aquelles moltes altres morts que «no surten a les portades dels diaris»; denunciava la hipocresia dels polítics, sobretot del Govern espanyol i la Monarquia, «que promouen guerres i alimenten conflictes armats mitjançant la venda i el comerç d'armes a països com l'Aràbia Saudita»⁷; finalment, en clara continuïtat amb la campanya ciutadana «Casa nostra, casa vostra» (#volemacol·lidir) i la gran manifestació que va tenir lloc a Barcelona el febrer del 2017, demanava fronteres obertes per als refugiats.

La manifestació del 26A va quedar parcialment tenyida de blau. Igual que les manifestacions que van seguir l'11M a Madrid, part de la ciutadania va respondre reclamant com a pròpies aquelles altres morts oblidades des d'Occident (amb consignes com «Madrid = Bagdad» o «També són les nostres morts») i qüestionant el paper dels governs occidentals en les guerres, que s'entenen com a causants últimes dels atemptats. «L'enemic és la guerra», es cridava des de Madrid. «Les vostres guerres, les nostres morts», es va tornar a cridar des de Barcelona. Amb aquest tipus de consignes, els atemptats van ser llegits en la seva dimensió de «violència política», demanant no «més guerra», sinó un «no a la guerra», qüestionant el paper del mateix Govern en la violència que s'amaga darrere de l'extremisme gihadista a escala mundial i, amb això, dissolent les línies divisòries entre amic/enemic, demòcrates/violents, Occident/barbàrie.

Conclusió

Fins a quin punt Barcelona ha canviat de guió? A diferència d'altres ciutats europees, l'elefant —tornant a l'estratègia de la mosca de Harari (2017)— no s'ha mogut com s'esperava. Més enllà de la reproducció gairebé mimètica i ritualitzada de l'expressió del dol i la condemna, Barcelona no s'ha declarat en guerra ni cap a l'exterior ni cap a un suposat enemic interior. En els relats posteriors a l'atemptat han dominat els relats de *no* al terrorisme, *no* a la xenofòbia, *no* a

BARCELONA NO S'HA DECLARAT EN GUERRA NI CAP A L'EXTERIOR NI CAP A UN SUPOSAT ENEMIC INTERIOR. EN ELS RELATS POSTERIORIS A L'ATEMPTAT HAN DOMINAT ELS RELATS DE NO AL TERRORISME, NO A LA XENOFÒBIA, NO A LA POR I, FINALMENT, DES DE LES ORGANITZACIONS SOCIALS I PART DE LA SOCIETAT CIVIL, NO A LA GUERRA

7. Vegeu: http://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2017/08/manifest26A_adhesions_cat1.pdf.

la por i, finalment, des de les organitzacions socials i part de la societat civil, *no* a la guerra. Des d'aquí, no s'han construït els raonaments dicotòmics amic/enemic, Occident/barbàrie o *insider/outsider*, tan propis dels relats desplegats en altres ciutats europees. Des del *no* a la por, tampoc hi ha hagut lloc per a la «política de la por»: ni hem presenciat una progressiva securització de l'Estat ni una gradual criminalització de la immigració. O no de moment ni de manera dominant. Tampoc no va passar a Madrid després de l'11M.

Però que l'elefant no es mogui com s'esperava no vol dir que no reaccioni. Ho ha fet puntualment, amb veus que demanaven una major delimitació entre víctimes/terroristes o nosaltres/ells. I ho ha fet sobretot en l'eix nacional, en la confrontació Catalunya/Espanya. Aquí és on l'elefant ha anat més lluny. Diaris com *El País*, *El Mundo*, *La Razón* o l'*ABC* van denunciar que la gestió dels atemptats s'utilitzés per «fer campanya del Procés», mentre que al mateix temps demanaven que el 17A servís com a toc d'alerta per acabar amb «les absurditats democràtiques» atribuïdes als independentistes catalans. Una de les principals dianes en aquesta batalla de narratives van ser els Mossos d'Esquadra. El 17A va posar en evidència la gravetat de la descoordinació policial entre uns cossos i els altres, així com les implicacions de tenir cossos de seguretat amb competències en terrorisme, però sense accés a les principals bases de dades internacionals. Els Mossos es van convertir en l'objecte de crítica d'aquells que reclamaven una gestió unitària de la crisi, mentre que a Catalunya van ser aclamats per molts polítics, mitjans de comunicació i part de la ciutadania com un exemple (gairebé heroic) de lluita antiterrorista i protecció ciutadana. En aquest context, no ens ha d'estranyar que la manifestació del 26A, més enllà dels que «anaven de blau», es convertís també en espai de confrontació entre els uns i els altres.

Però tampoc en això l'11M a Madrid va ser molt diferent. Aquí l'elefant tampoc es va moure en la direcció esperada. En lloc de convertir les morts en terror i el terror en política de la por, els atemptats de Madrid van desencadenar una confrontació inaudita entre el Govern, que durant els primers dies va seguir insistint en l'autoria d'ETA, i tots aquells, cada vegada més, que ho posaven en dubte. Com a conseqüència, tampoc aquí la manifestació va ser unitària. Tal com recorda Amador Fernández-Savater (2015), al final de la manifestació, de manera sorprenent i imprevista, la capçalera de polítics va haver d'abandonar precipitadament el carrer, perseguida per gent anònima que preguntava a crits: «qui ha estat?» Si a Barcelona la confrontació va ser en l'eix nacional, a Madrid la confrontació va ser més aviat en l'eix dreta-esquerra. Com també assenyala Fernández-Savater, llavors va reaparèixer l'enfrontament civil entre «les dues Espanyes»: la que insistia en l'autoria d'ETA i, en conseqüència, apel·lava a la Constitució, i la que no només es va preguntar qui va ser, sinó que va exigir la fi immediata de la guerra.

El fet que tant a Barcelona com a Madrid l'elefant corregués en una direcció inesperada només confirma una evidència: quan parlem d'immigració, però també de terrorisme, no fem més que parlar de nosaltres mateixos. La mosca pot desencadenar la reacció irada de l'elefant, però, la direcció que aquest prengui no serà altra que la marcada per la senda per la qual ja caminava prèviament.

Referències bibliogràfiques

- Bourekba, Moussa. «Después de Charlie Hebdo. El reto de la interpretación multidimensional del radicalismo», *Foreign Affairs Latinoamérica*, vol. 15, núm. 2 (2015).
- English, Richard. *Terrorism: how to respond*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Fernández-Savater, Amador «“El enemigo es la guerra”: ¿por qué el 11-M de 2004 no se convirtió en otro 11-S?». *eldiario.es* (20 novembre de 2015) (en línia) http://www.eldiario.es/interferencias/enemigo-guerra-convirtio_6_454314595.html.
- Galdón, Gemma. «17A: entre ISIS y Columbine», *Contexto*, núm. 131 (23 d'agost de 2017) (en línia) <http://ctxt.es/es/20170823/Politica/14629/Ctxt-atentado-barcelona-ISIS-Columbine-Gemma-Galdon.htm>.
- Harari, Yuval Noah. «La stratégie de la mouche: pourquoi le terrorisme est-il efficace?». *BibliObs* (18 d'agost de 2017) (en línia) <https://bibliobs.nouvelobs.com/idees/20160331.OBS7480/la-strategie-de-la-mouche-pourquoi-le-terrorisme-est-il-efficace.html>.
- Jenkins, Simon. «The scariest thing about Brussels is our reaction to it». *The Guardian* (24 de març de 2016) (en línia) <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/mar/24/scariest-brussels-reactoin-paranoid-politicians-isis-atrocity-belgium>.
- Kellner, Douglas. «Bushspeak and the Politics of Lying: Presidential Rhetoric in the “War on Terror”». *Presidential Studies Quarterly*, núm. 37 (2007), p. 4.
- Kepel, Gilles. «Le procès Merah, une radiographie de la contre-société salafiste». *Le Figaro* (3 de novembre de 2017).
- Mateu, Francesc. «Més enllà del dol». *El Punt Diari* (30 d'agost de 2017).
- Muñoz, Jordi. «Els beneficis del bonisme». *Ara* (30 d'agost de 2017) (en línia) https://www.ara.cat/opinio/jordi-munoz-beneficis-bonisme_0_1861013888.html.
- Puigverd, Antonio. «Dedo en la llaga», *La Vanguardia* (28 d'agost de 2017) (en línia) <http://www.lavanguardia.com/opinion/20170828/43878740923/dedo-en-la-llaga.htm>.
- Roy, Olivier. *Le Djihad et la mort*. Paris: Seuil, 2016.

